

IV. Dokumenti svetovnega etosa

1. Izjava svetovnega etosa parlamenta svetovnih religij (Chicago, 4.9.1993)

Uvod

Tukaj kot »uvod« označeno besedilo je nastalo na podlagi v Tübingenu izoblikovane izjave o svetovnem etosu - začenja se z »načeli svetovnega etosa« - uredniškega odbora Sveta (Council) parlamenta svetovnih religij v Chicagu. Hotel je ponuditi - za novinarsko uporabo - strnjen povzetek izjave. Hkrati pa naj bi služil javni predstavitvi. Besedilo je pri slovesni javni zaključni prireditvi 4. septembra 1993 v Grand parku v Chicagu pred 6000 udeleženci prebral Dalai Lama, pri čemer so posamezne dele tisoči poslušalcev spremljali z nenarejenim ploskanjem.

Svet živi v tesnobnosti. Ta je tako prodorna in silna, da se čutimo izzване, da poimenujemo njene pojavne oblike, da bo globina naše skrbi postala jasna.

Mir nam uhaja - planet uničujemo - sosedje živijo v strahu - ženske in moški se odtujujejo drug drugemu - otroci umirajo!

To je grozovito.

Obsojamo zlorabo ekološkega sistema našega sveta.

Obsojamo revščino, ki duši življenjski razvoj, lakoto, ki slabi človeško telo, gospodarske neenakosti, ki toliko družin ogrožajo s propadom.

Obsojamo družbeni nered narodov, neupoštevanje pravičnosti, ki državljane rinejo na rob brezvladje, ki se širi v naših občestvih in nesmiselno umiranje otrok zaradi nasilja. Predvsem obsojamo napadalnost in sovraštvo v imenu religije.

Ta smrtna tesnoba ni potrebna.

Ni potrebna, ker temelj za etos že obstaja. Ta etos ponuja možnost za boljši individualni in globalni red in rešuje ljudi obupa in družbo pred popolnim neredom.

Smo ženske in moški, ki priznavamo zapovedi in prakse svetovnih religij.

Potrjujemo, da obstajajo v naukih religij skupne jedrne vrednote in da te tvorijo temelj za svetovni etos.

Potrjujemo, da je ta resnica že znana, ampak jo je treba živeti še s srcem in v dejanju.

Potrjujemo, da obstaja nepreklicna, brezpogojna norma za vsa področja življenja, za družine in občestva, za rase, narode in religije. Obstajajo prastare smernice za človeško obnašanje, ki jih lahko najdemo v naukih religij sveta in ki so pogoj za trajnosten svetovni red.

Izjavljamo:

Vsi smo odvisni drug od drugega. Vsak izmed nas je odvisen od dobrobiti celote. Zaradi tega spoštujemo skupnost vseh

živih bitij, ljudi, živali in rastlin ter skrbimo za ohranjanje sveta, zraka, vode in rodovitne zemlje.

Kot posamezniki smo odgovorni za vse, kar delamo. Vse naše odločitve, dejanja in neopravljena dela imajo posledice.

Druge moramo obravnavati tako, kot želimo, da nas obravnavajo oni. Zavezujemo se, da bomo spoštovali življenje in dostojanstvo, posamičnost in različnost, tako da bomo ravnali z vsako osebo človeško - in sicer brez izjeme. Vaditi se moramo v potrpljenju in strpnosti. Sposobni moramo biti tudi odpustiti, tako da se učimo od preteklosti, toda nikoli ne dopustimo, da mi sami ostanemo ujetniki spomina sovraštva. S tem da si vzajemno odpremo srca, moramo pokopati naše ozkosrčne prepire zaradi stvari svetovne skupnosti in tako skrbeti za kulturo solidarnosti in obojestranske povezanosti.

Človeštvo vidimo kot svojo družino. Prizadevati si moramo biti prijazni in velikodušni. Ne smemo živeti samo zase, temveč moramo služiti tudi drugim in nikoli pozabiti otrok, starih, ubogih, trpečih, prizadetih, beguncev in osamljenih. Nikogar ne smemo gledati ali obravnavati kot drugorazrednega državljana ali ga na kateri koli način izkoriščati. Med moškim in žensko naj vlada enakopravno partnerstvo. Ne smemo sodelovati v nobeni spolni nemoralnosti. Vse oblike zatiranja in zlorabe moramo opustiti.

Obvežemo se za kulturo nenasilja, spoštovanja, pravičnosti in miru. Ne bomo zatirali nobenega drugega človeka, ga oškodovali, mučili, ali usmrtili. Odpovedali se bomo nasilju kot sredstvu za reševanje nesporazumov.

Prizadevati si moramo za pravični in socialni in gospodarski red, v katerem ima vsak enake možnosti, da izkoristi vse svoje sposobnosti kot človek. Govoriti in ravnati moramo resnicoljubno kot tudi ravnati s sočutjem, tako da z vsemi občujemo pošteno in preprečujemo predsodke in sovražnost. Ne smemo krasti. Premagovati moramo nadvlado sle po oblasti, ugledu, denarju in potrošništvu, da bomo ustvarjali pravičen in miroljuben svet.

Sveta ne moremo spremeniti na bolje, če se najprej ne spremeni zavest posameznika. Obljubljamo, da bomo širili našo sposobnost dojetanja, tako da bomo krotili našega duha z meditacijo, molitvijo ali pozitivnim mišljenjem. Brez tveganja in pripravljenosti ukrepati ne more priti do bistvene spremembe našega položaja. Zaradi tega se obvežemo ravnati po svetovnem etosu, za obojestransko razumevanje in družbeno sprejemljive življenjske oblike, ki spodbujajo mir in so naravi prijazne.

Vabimo ljudi, naj so religiozne ali ne, da napravijo isto.

Načela univerzalne etike

Naš svet doživlja *temeljno krizo*: krizo svetovnega gospodarstva, zemeljskega okolja, svetovne politike. Vsepovsod tožimo nad odsotnostjo širokih pogledov, nad nakopičenostjo nerešenih problemov, nad politično ohromelostjo, nad le povprečnimi političnimi voditelji brez širokega vpogleda in pogleda vnaprej ter na splošno z malo smisla za skupno dobro. Vse preveč je starih odgovorov za nove izzive.

Stotine milijonov človeških bitij na našem planetu vedno bolj trpi zaradi brezposelnosti, revščine, lakote in uničenja družin. Spet izgubljam upanje za trajen mir med narodi. Napetosti med spoloma in rodovi se ne umirjajo. Otroci umirajo, ubijajo, so ubiti. Vse več držav pretresa korupcija v politiki in gospodarstvu. Skupno življenje po naših mestih postaja vse težje zaradi družbenih, rasnih in etničnih napetosti, zlorabe drog, organiziranih zločinov in brezpravja. Celotno sosedje pogosto živijo v strahu. Naš planet je še naprej predmet neusmiljenega ropanja. Grozi nam sesutje ekološkega sistema.

Vedno znova opažamo, kako v več krajih voditelji in člani različnih *verstev* spodbujajo nasilje, fanatizem, sovraštvo in mržnjo do tujega, da celo podžigajo in zagovarjajo nasilne in krvave spopade. Religija se pogosto izrablja za cilje surove politike moči, tudi za vojno. To nas napolnjuje z gnusom.

Tak razvoj obsojamo in izjavljamo, da ni potreben. Obstaja *etos*, ki se lahko temu zloveščemu globalnemu razvoju zoperstavi. Ta etos sam seveda ne ponuja direktne rešitve za vse te svetovne probleme, pač pa moralni temelj za red posameznika in skupnosti. Ponuja *pogled*, ki lahko vodi ženske in moške iz brezna obupa in pripravljenosti za nasilje v družbi ven iz brezupnega nereda.

Smo možje in žene, ki izpovedujemo pripadnost navodilom in praksam svetovnih religij. Trdimo, da med religijami obstaja soglasje, ki je lahko osnova za svetovno etos. Obstaja vsaj najmanjše *temeljno soglasje* o zavezujočih *vrednotah*, nespremenljivih *merilih* in *temeljnih* moralnih *držah*.

1. Nobene nove svetovne ureditve brez svetovnega etosa

Mi, ženske in moški iz različnih verstev in dežel Zemlje, se zato obračamo na vse ljudi, religiozne in nereligiozne. Hočemo poudariti naše skupno prepričanje:

- * *Mi* vsi smo odgovorni za *boljšo ureditev sveta*.
- * Brezpogojno se moramo zavzeti za človeške pravice, svobodo, pravičnost in ohranitev Zemlje.
- * Naša različna verska in kulturna izročila nam ne smejo preprečevati, da se dejavno zavzamemo proti vsem oblikam nečloveškosti in za več človeškosti.
- * Načela, izrečena v tej izjavi, si lahko prisvojijo vsi ljudje etičnih prepričanj, naj so utemeljena religiozno ali ne.
- * *Mi pa kot religiozno in duhovno usmerjeni ljudje*, ki utemeljujemo svoja življenja v zadnji resničnosti in iz nje črpamo v zaupanju, v molitvi in meditaciji, v besedi in tišini, moči in upanju, imamo prav posebno odgovornost za dobrobit celotnega človeštva in skrb za planet Zemljo. Nimamo se za boljše od drugih ljudi, zaupamo pa, da lahko starodavna modrost naših religij pokaže pot tudi v prihodnost.

Po dveh svetovnih vojnah in koncu hladne vojne, zlomu fašizma in nacizma, sesutju temeljev kolonializma in komunizma je človeštvo stopilo v novo obdobje svoje zgodovine. Danes ima človeštvo dovolj ekonomskega, kulturnega in duhovnega bogastva, da bi lahko uvedlo boljšo svetovno ureditev. A stare in *nove etnične, nacionalne, družbene, ekonomske in verske napetosti* ogrožajo mirno izgradnjo boljšega sveta. Naš čas sicer doživlja znanstveni in

tehnološki napredek bolj kot kadarkoli prej. In vendar se soočamo z dejstvom, da revščina, lakota, umiranje otrok, brezposelnost in uničevanje narave prej narašča kot se zmanjšuje. Mnogim narodom grozi gospodarski zlom, družbeni razpad, politična marginalizacija, okoljska poguba, nacionalni zlom.

V takem dramatičnem položaju sveta človeštvo potrebuje *razgled za miroljubno sobivanje* ljudstev, narodnostnih in etičnih skupin ter verstev v soodgovornosti za življenje našega planeta Zemlje. Tak razgled temelji na upanjih, na ciljih, idealih, merilih. A ta so žal številnim ljudem po svetu spolzela iz rok. Vseeno pa smo prepričani, da imajo ravno verske skupnosti upanje, kljub temu da so v zgodovini pogosto odpovedale in kljub zlorabam odgovornosti, da je ta upanja, ideale in merila mogoče oživljati, da so utemeljeni in jih je mogoče živeti. To velja posebno za moderne države: jamstva za svobodo vesti in vere so nujna, a ta ne morejo nadomestiti obvezujočih vrednot, prepričanj in norm, ki veljajo za vse ljudi, ne glede na njihov družbeni položaj, spol, barvo kože, jezik in vero.

Verjamemo v temeljno povezanost človeške družine na tem planetu Zemlja. Spominjamo torej na *Splošno deklaracijo o človekovih pravicah* iz leta 1948. Kar so takrat slovesno razglasili na ravni *prava*, želimo sedaj potrditi in poglobiti z *etosom*: polno uresničenje nerazpoložljivosti človeške osebe, neodtujljive svobode, načelne enakosti vseh ljudi in nujne solidarnosti in medsebojne odvisnosti vseh ljudi med seboj.

Na podlagi osebne izkušnje in zgodovine sveta, polne skrbi, smo se naučili:

- * da zgolj zakoni, prepovedi in dogovori ne morejo ustvariti ali celo vsiliti boljšega svetovnega reda;
- * da je uresničenje miru, pravičnosti in ohranjanja našega planeta odvisno od vpogleda in pripravljenosti moških in žensk, da dajo veljavo pravu;
- * da zavzemanje za pravo in svobodo predpostavlja zavest, odgovornost in dolžnosti in mora zato nagovoriti glavo in srce človeka;
- * da pravo brez moralnosti trajno nima obstoja, zato ne bo dobrega svetovnega reda brez svetovnega etosa.

S svetovnim etosom ne mislimo neke nove globalne ideologije tudi ne *ene same poenotene religije* poleg vseh obstoječih religij, še najmanj pa prevlade ene religije nad vsemi drugimi. S svetovnim etosom razumemo *temeljno soglasje glede obstoječih povezovalnih vrednot, nepremakljivih meril in temeljnih osebnostnih drž.* Brez tega osnovnega soglasja v etosu grozi vsaki skupnosti zmešnjava in diktatura in posameznik, ljudje, lahko obupajo.

II. Temeljna zahteva: z vsakim človekom moramo ravnati človeško

Mi vsi smo zmotljivi in nepopolni ljudje z omejitvami in pomanjkljivostmi. Vsi se zavedamo resničnosti zla. Prav zato pa se čutimo zaradi blaginje človeštva dolžni, da govorimo o tem, kaj pomenijo prvinski temelji skupnega etosa za človeštvo, za posameznike, za skupnosti in organizacije, za države in prav tako za same religije. Zaupamo namreč, da

naša pogosto že tisočletja stara religiozna in etična izročila vsebujejo dovolj prvin *etosa*, ki ga lahko uvidijo in živijo *vsi ljudje dobre volje*, religiozni in nereligiozni.

Obenem se zavedamo, da naša verska in etična izročila utemeljujejo v zelo različnih oblikah, kaj človeku koristi ali škoduje, kaj je prav in kaj ni prav, kaj je dobro in kaj je zlo. Globokih razlik med posameznimi religijami nočemo zabrisati ali jih spregledati. Vendar naj nas ne ovirajo, da javno izpovemo, *kar nam je že zdaj skupno* in k čemur se že zdaj skupno čutimo obvezne na podlagi lastnega religioznega ali etičnega temelja.

Zavedamo se, da religije ne morejo reševati ekoloških, ekonomskih, političnih in socialnih težav problemov te zemlje. Lahko pa dosežejo to, kar zgolj z ekonomskimi načrti, političnimi programi ali s pravnimi ureditvami ni dosegljivo: notranje prepričanje, celotno miselnost, *namreč spremeniti 'srce' človeka* in ga premakniti k spreobrnjenju od napačne poti k novemu življenjskemu pogledu. Človeštvo potrebuje družbene in ekološke reforme. Gotovo pa nič manj nujno potrebuje tudi *duhovno prenavo*. Mi kot religiozni in duhovno usmerjeni ljudje se hočemo še posebej obvezati - v zavesti, da ravno duhovne sile religij lahko posredujejo ljudem za njihovo življenje temeljno zaupanje, smiselno obzorje, zadnja merila in duhovno domovino. Seveda so v tem verstva vredna zaupanja le tedaj, ko razrešijo napetosti, ki jih povzročajo ona sama, ko medsebojno razgrajujejo nadutost, nezaupanje, predsodke in sovražne podobe ter pokažejo spoštovanje do izročil, svetinj in obredov ljudi drugih ver.

Vsi se zavedamo, da še vedno *obravnava*jo ljudi po svetu *nečloveško*. Jemljejo jim življenjske priložnosti in svobodo, teptajo njihove pravice. Ne spoštujejo njihovega dostojanstva. Toda moč ni tudi pravica! Glede na vso nečloveškost zahtevamo od naših religiozних in etičnih prepričanj: *Vsakega človeka je treba obravnavati človeško!*

To pomeni, da ima vsako človeško bitje, ne glede na razliko v starosti, spolu, rasi, barvi kože, telesnih ali duhovnih sposobnosti, govornice, religije, političnega prepričanja, narodnostnega ali socialnega porekla, neodtujljivo in *nedotakljivo dostojanstvo*. Vsi, država ali človek, so zato obvezani spoštovati in učinkovito braniti to dostojanstvo. Tudi v gospodarstvu, politiki in medijih, v raziskovalnih ustanovah in industrijskih podjetjih mora biti človek pravni osebek in cilj, nikoli pa predmet komercializacije in industrializacije. Nihče ni »onstran dobrega in zla«, noben človek, noben družbeni sloj, nobena vplivna interesna skupina, noben mogočni kartel, noben policijski aparat, nobena vojska in tudi nobena država ne. Nasprotno: kot bitje, opremljeno z umom in vestjo, je vsak človek obvezan, da se obnaša resnično človeško ne pa nečloveško, da *delo dobro in se izogiba hudega*.

Kaj to konkretno pomeni, hoče pojasniti naša izjava. Hočemo z ozirom na novo ureditev sveta priklicati v zavest neodtujljive in brezpogojne etične norme. Te ne smejo biti za človeka vezi ali verige, temveč pomoč in opora, da ljudje vedno znova v njih najdejo in odkrijejo življenjsko usmeritev in življenjske vrednote ter smisel življenja.

Obstoja načelo, *zlato pravilo*, ki ga že stoletja srečujemo v številnih religioznih in etičnih izročilih človeštva, in se je obneslo: Kar nočeš, da bi tebi storili, tega ne stori tudi ti nobenemu. Ali pozitivno: *Kar hočeš, da drugi tebi stori, to stori tudi ti drugemu!* To naj bo nepremakljiva, brezpogojna norma za vsa življenjska področja, za družino in skupnosti. Za rase, narode in religije. Zavrtni moramo vsako vrsto sebičnosti: vsako iskanje sebe, osebno ali skupinsko; naj nastopa v obliki razrednega mišljenja, rasizma, nacionalizma in seksizma. Obsojamo jih, ker preprečujejo ljudem, da bi bili res ljudje. Samoodločba in samouresničenje so brez dvoma zakoniti - dokler niso ločeni od človekove samoodgovornosti in odgovornosti za svet, od odgovornosti za sočloveka in za planet Zemljo.

To načelo vključuje čisto konkretna merila, ki se jih moramo ljudje držati. Iz njega izhajajo *štiri pradavna vseobsegajoča pravila*, ki jih najdemo v večini religij tega sveta.

III. Štiri neomajna navodila:

1. Zaveza kulturi nenasilja in spoštovanja življenja

Nešteti ljudje po vseh koncih sveta in v vseh verah se trudijo za življenje, ki ga ne določa sebičnost, pač pa zavzemanje za soljudi in okolje. In vendar je v svetu danes toliko sebičnosti, sovraštva, zavisti, ljubosumja in nasilja: ne le med posamezniki, pač pa tudi med družbenimi in etničnimi skupinami, med razredi, rasami, narodi in verstvi. Uporaba sile, trgovanje z drogami in organizirani zločini, pogosto

oprti na nove tehnologije, so dosegli globalne razsežnosti. Mnogim skupnostim še vedno vlada nasilje “od zgoraj”; diktatorji zatirajo svoje lastne ljudi, nasilje je zelo pogosto. Celo v državah, kjer so zakoni za obrambo osebne svobode, mučijo zapornike, pohablajo ljudi in ubijajo talce.

A. V velikih starodavnih verskih in etičnih izročilih človeštva pa najdemo zapoved: *Ne ubijaj!* – Ali pozitivno: *Spoštuj življenje!* Premislimo torej na novo posledice te starodavne zapovedi. Vsak človek ima pravico do življenja, telesne nedotakljivosti in svobodnega razvoja osebnosti, dokler ne prekrši pravic drugih. Nihče nima pravice, da bi fizično ali psihično mučil, kaj šele ubil drugega človeka. In nobeno ljudstvo, nobena država, nobena rasa, nobeno verstvo nima pravice, da bi diskriminirala, 'čistila', vrgla v izgnanstvo ali celo ubila manjšino drugačnih ali drugače verujočih.

B. Kjer so ljudje, tam so gotovo spori. A te spore moramo v prvi vrsti reševati brez nasilja, v okviru pravnega reda. To velja tako za posameznike kot za države. Ravno od nosilcev politične moči terjamo, da delujejo v okvirih pravnega reda in da se zavzemajo, če le mogoče, za nenasilne, miroljubne rešitve. Zavzemati se morajo za mednarodni mirovni red, ki sam potrebuje obrambo proti nasilnežem. Oboroževanje je zmotna pot, čas zahteva razoroževanje. Nihče naj se ne slepi: Človeštvo ne bo preživelo brez svetovnega miru!

C. Zato se morajo že mladi ljudje doma in v šoli učiti, da nasilje ni sredstvo za soočenje z drugimi. Le tako bomo lahko ustvarili *kulturo nenasilja*.

D. Človek kot oseba je neskončno dragocen in ga je treba brezpogojno zaščititi. A tudi *življenje živali in rastlin*, ki si z

nami delijo ta planet, si zasluži zaščito, varovanje, skrb. Neobrzdano izkoriščanje naravnih temeljev življenja, brezobzirno uničevanje biotskega okolja in militarizacija sveta so zločin. Kot ljudje imamo - ravno glede na prihodnje rodove - posebno odgovornost za planet Zemljo in za vesolje, za zrak, vodo in tla. Mi vsi na svetu smo *med seboj prepleteni* in drug od drugega odvisni. Vsakdo od nas je odvisen od blaginje celote.

E. Biti pristen človek pomeni v duhu naših veličastnih verskih in etičnih izročil biti poln prizanesljivosti in pripravljen pomagati, in sicer v javnem in zasebnem življenju. Nikoli ne smemo biti brezobzirni in okrutni. Vsak narod naj drugemu, vsaka rasa drugi, vsaka religija drugi prinaša naproti strpnost in spoštovanje in celo cenjenje druge(ga). Manjšine, rasne, etnične, verske, potrebujejo zaščito in naše spodbujanje.

2. Zaveza kulturi solidarnosti in pravičnega gospodarstva

Nešteti ljudje v vseh pokrajinah in religijah sveta se trudijo za solidarnost med seboj in za življenje v delu in zvestem izpolnjevanju poklicnih dolžnosti. A vendar je povsod po svetu neskončno mnogo lakote, pomanjkanja, revščine. Za to ni odgovoren le posameznik, tega so krive tudi nepravične družbene ureditve. Milijoni ljudi so brez dela, milijone izkoriščajo s slabo plačanim delom, potiskajo jih na rob družbe in jim jemljejo življenjsko prihodnost. Pošastne so v mnogih deželah razlike med revnimi in bogatimi, med mogočnejši in nemočnimi. V svetu, v katerem sta tako surovi kapitalizem kot totalitarni državni socializem izvotlila in uničila mnoge etične in duhovne vrednote, sta se mogla

razširiti pohlep dobička brez meja in nebrzdano ropanje, pa tudi materialistična zahtevalna miselnost, ki terja vse več od države, ne da bi se sama obvezala za več. Ne le v deželah v razvoju pač pa tudi v industrijsko razvitih se je razrasla korupcija kot rak-rana družbe.

A. Iz velikih starodavnih verskih in etičnih izročil človeštva pa izhaja zapoved: *Ne kradi!* – ali pozitivno: *Ravnaj pravično in pošteno!* Zamislimo se ob tej starodavni zapovedi. Noben človek nima pravice - v kakršnikoli obliki že - okrasti ali si prigrabiti lastnino drugega človeka ali lastnino skupnosti. Obratno pa tudi nima nihče pravice uživati svoje lastnino brez ozira na potrebe družbe in planeta.

B. Kjer vlada velika revščina, se širita nemoč in brezup. Ljudje vedno znova tudi kradejo, da bi preživel. Kjer se moč in bogastvo brez ozira kopičita, tam se pri prikrajšanih in odrinjenih neizogibno budijo občutki zavisti, želje po maščevanju, celo sovraštva na smrt, in upornosti. To pa vodi v začarani krog nasilja in nasprotnega nasilja. Naj se nihče ne slepi: Brez globalne pravičnosti ne bo svetovnega miru!

C. Zato naj se že mladi ljudje doma in v šoli učijo, da vsako premoženje, naj bo še tako majhno, obvezuje. Njegova uporaba naj obenem služi tudi blaginji skupnosti. Le tako bomo lahko gradili *pravičen gospodarski red*.

D. Če hočemo odločilno zmanjšati trpljenje revnih milijard ljudi na tem planetu, posebno žensk in otrok, moramo pravičneje oblikovati strukture svetovnega gospodarstva. Dobrodelnost posameznikov in projekti za pomoč revnim, četudi nepogrešljivi, ne zadoščajo. Za vzpostavitev pravičnih

gospodarskih ustanov sta nujni udeležnost vseh držav in avtoriteta mednarodnih organizacij.

Za dolžniško krizo in revščino razpadajočega drugega in tretjega sveta moramo najti rešitev, ki jo bosta lahko podprli obe strani. Seveda so interesni spori tudi v prihodnje neizogibni. V razvitih državah moramo razlikovati med nujno in neomejeno porabo, med socialno in nesocialno rabo premoženja, med upravičenimi in neupravičenimi rabami naravnih bogastev ter med zgolj profitnim ter socialnim in okoljsko usmerjenim tržnim gospodarstvom. Tudi razvijajoče se dežele potrebujejo nacionalno spraševanje vesti.

Povsod velja: Kjerkoli oblastniki zatirajo podložnike, kjerkoli ustanove zatirajo osebe, kjerkoli moč tepta pravo - je naša dolžnost, da se upiramo - če le mogoče nenasilno.

E. Živeti resnično človeško v duhu naših velikih verskih in etičnih izročil pomeni sledeče:

- * Namesto zlorabljeni gospodarstvo in politiko v brezobzirnem boju za prevlado nad drugimi, ju je treba uporabljati *v službi človeštva*. Razvijati moramo duha sočutja s trpečimi in skrbeti posebej za uboge, za invalide, za stare, za begunce, za osamljene.
- * Namesto miselnosti moči in brezobzirne politike moči gradimo v neizogibni tekmovalni svetovni družbi *vzajemno spoštovanje* in pametno ravnotežje interesov, kjer vladata volja za posredovanje in obzirnost.
- * Namesto pohlepa po denarju, prestiža in potrošnje moramo najti *smisel za mero in skromnost*. Kajti človek pohlepa izgubi svojo "dušo, svojo svobodo, svojo

hladnokrvnost, svoj notranji mir in to, kar ga napravi za človeka«.

3. Zaveza kulturi strpnosti in življenja po resnici

Številni ljudje z vseh pokrajin in religij se tudi v našem času prizadevajo, da bi živeli pošteno in resnicoljubno. Vendar pa povsod po svetu naletimo na ogromno laži in prevar, goljufanja in hinavščine, ideologije in demagogije, ki jo širijo:

- * politiki in poslovneži, ki uporabljajo laž kot sredstvo politike in uspeha;
- * sredstva družbenega obveščanja, ki namesto poštenega novinarskega poročanja širijo ideološko propagando, laž namesto informacij, in zasledujejo cinični poslovni interes namesto zvestobe resnici;
- * znanstveniki in raziskovalci, ki se predajajo moralno vprašljivim ideološkim ali političnim programom ali tudi gospodarskim interesnim skupinam ali pa zagovarjajo raziskovalno delo, ki tepta osnovne etične vrednote;
- * predstavniki verstev, ki ljudi drugih verstev označujejo za manjvredne in ki oznanjajo fanatizem in nestrpnost namesto spoštovanja, razumevanja in strpnosti.

A. V velikih starodavnih verskih in etičnih izročilih človeštva najdemo zapoved: *Ne laži!* – ali pozitivno: *Govori in deluj resnicoljubno!* Premislimo to starodavno zapoved. Noben človek in nobena ustanova, nobena država in tudi nobena cerkev ali verska skupnost nima pravice človeku reči neresnico.

B. To še posebej velja:

- * Za množična občila, ki smo jim zagotovili pravico do obveščanja, za iskanje resnice in ki jim v vsaki družbi pripada služba varuhov: niso nad moralo, pač pa so dolžni spoštovati v resničnosti in poštenosti človekovo dostojanstvo, človeške pravice in temeljne vrednote. Nimajo pravice posegati v osebno življenje posameznikov, prikrajati resničnosti in zavajati javnega mnenja.
- * *Za umetnost, slovstvo in znanost*, ki jim je zagotovljena umetniška in znanstvena svoboda; niso razvezane splošnim etičnim merilom, pač pa morajo služiti resnici.
- * *Za politike in politične stranke*, če lažejo ljudem v obraz, če izkrivljajo resnico, če so krivi podkupljivosti in brezobzirne, nasilne notranje ali zunanje politike, če so zaigrali svojo verodostojnost in zaslužijo, da izgubijo svoje položaje in volivce. Po drugi strani pa bi javno mnenje moralo podpirati tiste politike, ki si vselej upajo ljudem govoriti resnico.
- * Za predstavnike verstev, če podžigajo predsodke, sovraštvo, nezaupanje do ljudi drugih verovanj, če pridigajo fanatizem ali celo začenjajo in zagovarjajo verske vojne, si zaslužijo obsodbo ljudi in izgubo vernikov.

Naj se nihče ne slepi: Brez resnicoljubnosti in človeškosti ne bo na svetu pravičnosti!

C. Zato se morajo mladi ljudje doma in v šoli učiti vaditi v *resnicoljubnosti* v mislih, govorjenju in dejavnosti. Vsak človek ima pravico do resnice in resnicoljubnosti. Pravico ima do nujne informacije in izobrazbe, da bodo lahko sprejemali odločitve, ki so nujne za življenje. Brez temeljne etične usmeritve ne bo mogel razločevati pomembnega od

nepomembnega. V današnji poplavi informacij so etična merila pomoč, ko se dejstva potvarjajo, interesi pokrivajo, težnje vljudnostno sprejemajo in mnenja uveljavljajo kot brezpogojna.

D. Biti častitljiv človek pomeni v duhu naših velikih verskih in etičnih izročil tudi:

- * namesto zamenjati svobodo s svojevoljnostjo in pluralizem s poljubnostjo - omogočiti uveljavljanje resnice;
- * namesto nepoštenja, hinavščine in oportunističnega prilagajanja - gojiti *duha resnicoljubnosti* tudi v vsakdanjih odnosih od človeka do človeka;
- * namesto širiti ideološke ali pristranske polresnice - v nepodkupljivi resnicoljubnosti iskati *vedno znova resnico*;
- * namesto hlapčevati oportunizmu - v *zanesljivosti* in *vztrajnosti* služiti enkrat spoznani resnici.

4. Zaveza kulturi enakih pravic in partnerstva med moškimi in žensko

Nešteti ljudje v vseh pokrajinah in religijah si prizadevajo, da bi živeli v duhu partnerstva med možem in ženo, za odgovorno ravnanje na področju ljubezni, spolnosti in družine. Vendar povsod po svetu naletimo na obsodbe vredne oblike patriarhalizma, gospodovanja enega spola nad drugim, izkoriščanja žensk, spolne zlorabe otrok in prisilne prostitucije. Vse prepogosto družbene razlike na tem svetu silijo ženske in celo otroke iz manj razvitih dežel v prostitucijo kot sredstvo v boju za preživetje.

A. V velikih in starodavnih verskih in etičnih izročilih človeštva imamo zapoved: *Ne zagreši spolne nemoralnosti!* - ali pozitivno: *Spoštujte in ljubite se med seboj!* Premislimo torej to starodavno zapoved: nihče nima pravice drugega poniževati za svoj spolni predmet, ga spravljati v spolno odvisnost od sebe ter ga v tej odvisnosti vzdrževati.

B. Obsojamo spolno izkoriščanje in spolno razlikovanje kot eno najhujših oblik poniževanja človeka. Naša dolžnost je upreti se vselej, še posebej če v imenu verskega prepričanja kdo oznanja nadvlado enega spola nad drugim ali dopušča spolno izkoriščanje ali spodbuja kjerkoli prostitucijo ali zlorabljanje otrok. Naj se nihče ne slepi: Brez partnerskih skupnosti življenje ni človeško!

C. Zato naj se mladi ljudje doma in v šoli učijo, da spolnost načelno ni negativna, uničevalna ali izkoriščevalska, pač pa ustvarjalna in potrjevalna sila. Ima vlogo potrjevanja in oblikovanja življenja v skupnosti, če jo partnerji sprejmejo v odgovornosti, da z njo živijo tudi za srečo drugega.

D. Odnos med žensko in moškim naj določajo ljubezen, partnerstvo in zaupanje, ne pa poniževanje in izkoriščanje. Izpolnjeno človeško življenje ni isto kot spolna zadovoljitev. Spolnost naj bo izraz in potrditev partnersko živetega ljubečega odnosa.

Nekatera verska izročila poznajo tudi ideal prostovoljnega odrekanja spolnosti. Tudi svobodno odrekanje je lahko izraz istovetnosti in izpolnitve smisla.

E. Družbeno ustanovo zakona zaznamujejo kljub kulturnim in verskim razlikam ljubezen, zvestoba in trajnost. Moškemu,

ženski in otrokom hoče in naj zagotavlja varnost, vzajemno podporo in tudi njihove pravice. Vse dežele in kulture bi morale razvijati gospodarske in družbene razmere, ki bodo omogočile človeka vredno življenje zakona in družine, posebno še za stare ljudi. Otroci imajo pravico do izobrazbe. Starši ne smejo izkoriščati otrok, otroci pa ne staršev, njihov odnos naj določa vzajemno spoštovanje, priznavanje in medsebojna skrb.

F. Biti res ljudje pomeni v duhu naših veličastnih verskih in etičnih izročil tudi sledeče:

- * namesto patriarhalne prevlade ali onečaščenja, ki sta izraz nasilja in pogosto rojevata povratno nasilje - vzajemno spoštovanje, razumevanje in partnerstvo;
- * namesto vsakršne posedovalne strasti in spolne zlorabe - vzajemni obzir, strpnost, pripravljenost za spravo, ljubezen.

Na ravni narodov in verstev lahko uresničujemo le to, kar že živimo v osebnih in družinskih odnosih.

5. Zavezanost kulturi trajnosti in skrbi za zemljo.

Številni moški in ženske v vseh regijah in verstvih si prizadevajo živeti v duhu medsebojne harmonije, soodvisnosti in spoštovanja do Zemlje, njenih živih bitij in ekosistemov.

Kljub temu onesnaževanje v večini delov sveta onesnažuje tla, zrak in vodo; krčenje gozdov in prekomerno zanašanje na fosilna goriva prispevata k podnebnim spremembam; habitati se uničujejo, vrste pa iztrebljajo do izumrtja.

Prekomerno izkoriščanje in nepravična uporaba naravnih virov povečujeta konflikte in revščino med ljudmi ter škodujeta drugim oblikam življenja.

Najrevnejše populacije, čeprav imajo najmanjši vpliv, prepogosto trpijo posledice škode, povzročeno planetu v ozračju, na kopnem in v oceanih.

A. V verski, duhovni in kulturni tradiciji človeštva najdemo direktivo:

Ne bodite pohlepni! Ali pozitivno:

Prizadevajte si za dobro vseh!

Na novo razmislimo o posledicah te direktive: pomagati bi morali po svojih najboljših močeh, zagotoviti potrebe in dobro počutje drugih, tudi današnjih in jutrišnjih otrok. Zemljo s svojimi omejenimi viri si deli naša ena človeška družina. Vzdržuje nas in številne oblike življenja ter zahteva naše spoštovanje in skrb.

Številne verske, duhovne in kulturne tradicije nas uvrščajo med soodvisne mreže življenja; hkrati nam podeljujejo posebno vlogo in potrjujejo, da nam darovi znanja in obrti nalagajo obveznost, da te darove pametno uporabljamo za spodbujanje skupnega dobrega.

B. Vsi smo odgovorni, da čim bolj zmanjšamo negativen vpliv na Zemljo, se vzdržimo obravnavanja in izkoriščanja živih bitij in okolja kot zgolj stvari za osebno uporabo in uživanje, ter preučimo učinke svojih dejanj na prihodnje generacije.

Skrbna in preudarna raba virov temelji na pravičnosti porabe in upošteva omejitve, ki jih lahko prenašajo ekosistemi.

Kjerkoli se uči brezskrbne prevlade ljudi nad Zemljo in drugimi živimi bitji, kjer koli se dopušča zloraba okolja in kjer koli razvoj presega trajnostne meje, smo dolžni spregovoriti, spremeniti svoje prakse in ustrezno prilagoditi svoj življenjski slog.

C. Mlade je treba spodbujati k razumevanju, da dobro življenje ni življenje s preveliko porabo, ali kopičenje materialnih dobrin. Dobro življenje vzpostavlja ravnovesje med lastnimi potrebami, potrebami drugih in zdravjem planeta.

Izobraževanje o okolju in trajnostnem življenju bi moralo postati del šolskih programov v vseh državah sveta.

D. Biti pristno človek v duhu svoje verske, duhovne in kulturne tradicije pomeni naslednje:

Naš odnos med seboj in z vsem živim svetom mora temeljiti na spoštovanju, skrbi in hvaležnosti. Vse tradicije učijo, da je Zemlja vir čudenja in modrosti; zato moramo njeno vitalnost, raznolikost in lepoto zaupati vsem, tudi tistim, ki bodo prišli za nami.

Globalna okoljska kriza je tu in se pogloblja. Planet in njegove neštete oblike življenja so v nevarnosti.

Čas se izteka.

Delovati moramo z ljubeznijo in sočutjem ter za pravičnost in razcvet celotne zemeljske skupnosti.

(Dodatek 2018 prevedel Samo Bohak, 2020 oktober)

IV. Preobrazba zavesti

Vse zgodovinske izkušnje nam kažejo, da se svet ne more spremeniti na bolje, ne da bi dosegli preobrazbo zavesti pri posamezniku in v javnosti. To se je že pokazalo pri vprašanjih vojne in miru, ekonomije in ekologije, kjer smo v zadnjih desetletjih že dosegli bistvene spremembe. To preobrazbo je treba doseči tudi z ozirom na etos! Vsak posameznik ima nepokvarljivo dostojanstvo in neodtujljive pravice, pa tudi neodtujljivo odgovornost za to, kar dela ali opušča. Vse naše odločitve, vsa naša dejanja, tudi naše nedejavnosti in naši neuspehi, vse prinaša posledice.

Ohranjanje živega občutka odgovornosti, njenega poglobljanja in ohranjanja za prihodnje rodove je posebna naloga verstev. Pri tem ostajamo stvarni glede soglasja že doseženega in spodbujamo, naj se upošteva sledeče:

1. Splošno soglasje o *mnogih spornih etičnih* vprašanjih (od biološke in spolne etike do etike občil in znanosti ter gospodarske in politične etike) bo težko doseči. A celo za mnoga sporna vprašanja bi v duhu temeljnih načel, ki smo jih tukaj skupaj razvili, lahko našli rešitve.
2. Na mnogih življenjskih področjih se je že razvila nova zavest etične odgovornosti. Pozdravljamo torej, da bo čim več *poklicnih skupin*, zdravnikov, znanstvenikov, poslovnežev, novinarjev, politikov, razvilo našemu času primerne *etične kodekse*, ki bodo ljudem lahko nudili smernice pri težkih vprašanjih njihovih poklicev.

3. Pozivamo predvsem *predstavnike različnih verskih skupnosti*, naj oblikujejo svoj posebni etos. Kaj lahko pove vsako versko izročilo o smislu življenja in umiranja, o vzdržljivosti v trpljenju, o odpuščanju krivde, o nesebični predanosti in nujnosti odpovedi, o sočutju in veselju? Vse to bo poglobilo, izčistilo in ozemljilo že zdaj spoznani svetovni etos.

Za konec pa pozivamo vse prebivalce tega planeta: Svet se ne more spremeniti na bolje, če se ne bo preoblikovala zavest posameznika. Zavzemamo se za preoblikovanje zavesti posameznika in skupnosti, za obujanje naših duhovnih moči prek refleksije, meditacije, molitve in pozitivnega mišljenja, za *spreobrnjenje srca*. Skupaj lahko premikamo gore! Brez pripravljenosti na tveganje in za žrtev se naš položaj ne bo bistveno spremenil!

Zato se zavezujemo skupnemu svetovnemu etosu, boljšemu medsebojnemu razumevanju in tudi življenjskim oblikam, ki bodo socialno vzdržne, ki bodo spodbujale mir in bodo naravi prijazne.

Vabimo vse ljudi, moške iz ženske, verne in neverne, da storijo enako!

To izjavo je podpisalo okoli 200 delegatov parlamenta svetovnih religij. Med njimi so bile tako pomembne osebnosti kot Dalai Lama in kardinal iz Chicaga, zastopnik Svetovnega sveta cerkva, predsednik Svetovne luteranske zveze, generalni tajnik Svetovne konference religij za mir in generalni

administrator Mednarodne skupnosti bahaistov, duhovni vodja Sikhov iz Amritsara in patriarh budizma v Kambodži, pomemben rabin, vodilna muslimanska feministka in drugi.

Svet Parlamenta svetovnih verstev, Chicago, 4. 9. 1993

Pripravil Hans Küng

(Prevedel Roman Štus, Svetovni etos, 2008, Ljubljana,

Društvo 2000, Slovenija)